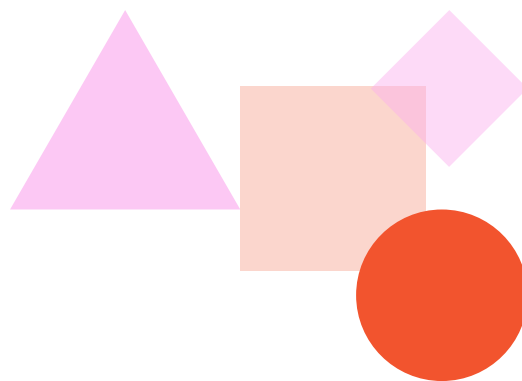

VARFÖR ÄR BARN ELLER UNGA FRÅNVARANDE FRÅN SKOLAN?

Guide för kartläggning av skolfrånvarosituationer och för att identifiera de bakomliggande orsakerna

Projektet SkolSkick
2023

Utgivare: Projektet SkoSkick, 2023
Grafisk design, illustrationer och layout: Aneljäviis I Annaliisa Salmelin

INNEHÅLL

INLEDNING	4
SKOLFRÅNVARO OCH VIKTEN AV KARTLÄGGNING	6
INTERVJUER	8
Intervju med föräldrarna	9
Intervju med barnet eller den unga	15
Intervju med läraren	19
FRÅGEFORMULÄR	21
ISAP – frågeformulär för kartläggning av symtom på och orsaker till skolfrånvaro	22
SRAS-R – frågeformulär om skolfrånvaro	23
SNACK – Checklista för skolfrånvaro	24
SEQ-SS och SEQ-RSAP – frågeformulär om självförmåga	25
SDQ – frågeformulär om styrkor och svårigheter	26
R-BDI – frågeformulär om sinnesstämningar	27
PECK – CHECKLISTA FÖR PERSONLIGA ERFARENHETER (mobbing)	28
GAD-7 – frågeformulär om generaliserat ångestsyndrom	29
SCARED – frågeformulär om ångest	30
Screening av skolgångsförmågan	31
Andra metoder	32
STRUKTURERING AV SITUATIONEN OCH SAMMANFATTNING AV KARTLÄGGNINGEN	33
Från sammanfattning av kartläggning till gemensam förståelse	34
MÅL	35
Vilken typ av mål fungerar?	35
SMART-mål	36
HUR UPPNÅS MÅLEN?	38
KÄLLOR	39
BILAGOR	41

INLEDNING

Denna guide för kartläggning av skolfrånvarosituationer har utarbetats inom projektet SkolSkick i samarbete med forskningsprojektet Skolfrånvaro i Finland. Guiden har tagits fram utifrån praktiska erfarenheter och bygger i hög grad på forskningsdata.

Guiden är avsedd för att kartlägga skolfrånvarosituationer hos barn eller unga i alla åldrar. För att kunna ta itu med skolfrånvarosituationer vet vi att man måste samla in information, identifiera de bakomliggande orsakerna och förstå och strukturera den insamlade informationen för att kunna ge rätt typ av stöd och arbeta med de frågor som är relevanta för problemet.

Guiden innehåller intervjufrågor för barn eller unga, deras föräldrar och läraren. Utöver det presenteras forskningsbaserade frågeformulär som bör användas som en del av kartläggningsprocessen samt andra kartläggningsmetoder. Förutom att samla in data är en viktig del av kartläggningen att strukturera den inhämtade informationen, dvs. att göra en sammanfattning. I guiden hittar du instruktioner, en sammanfattningsmall och en checklista för kartläggningen. I guiden finns även anvisningar om hur sammanfattningen av kartläggningen kan användas i det målinriktade arbetet med att öka skolnärvaron.

SkolSkick är en helhet som består av flera utvecklingsprojekt som syftar till att hitta lösningar på utmaningarna med barns skolengagemang. Utvecklingsarbetet har utförts i åtta kommuner i Västra Nyland. Projektet har finansierats av undervisnings- och kulturministeriet och följande kommuner i Västra Nyland: Hangö, Ingå, Högfors, Grankulla, Lojo, Raseborg, Sjundeå och Vichtis.

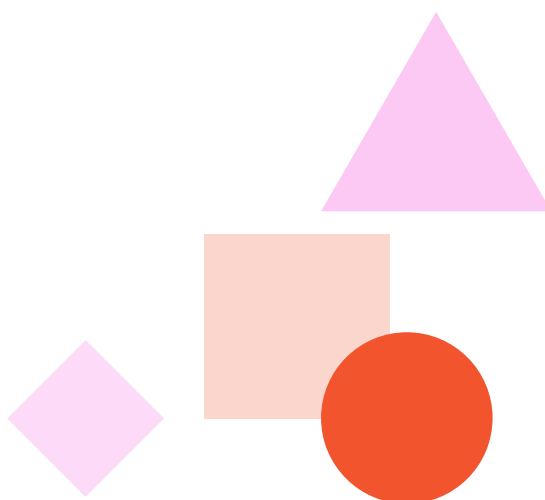
Forskningsprojektet "Skolfrånvaro i Finland" är ett forskningsprojekt om skolfrånvaro som har letts av Katarina Alanko och genomförts vid Åbo Akademi 2019–2023. Projektet har bland annat översatt och studerat mätinstrument som används för att kartlägga frånvaro och använt data från enkäten Hälsa i skolan för att beskriva fenomen som hör ihop med frånvaro. Projektet har finansierats av C.G. Sundells stiftelse.

12.5.2023

Inkeri Kylänpää | Projektkoordinator

Katja Brückner | Projektarbetare

Katarina Alanko | Docent i psykologi

SKOLFRÅNVARO OCH VIKTEN AV KARTLÄGGNING

Frånvaro är alltid ett symtom på något och de bakomliggande orsakerna till frånvaron kan se mycket olika ut. Orsakerna kan vara relaterade till individen, familjen, skolan eller till händelser i samhället. För att kunna rikta stödåtgärder rätt måste man ta reda på de bakomliggande orsakerna till frånvaron och kartlägga situationen noggrant. Orsakerna till frånvaro måste kartläggas, oavsett vilken anledning som har angetts för frånvaron. Vi vet att till exempel symtom på depression och ångest kan ligga bakom frånvaro som rapporteras som sjukfrånvaro¹. Det är bra att komma ihåg att ett barn eller en ung person kan ha många symtom som till exempel tyder på depression, men att dessa symtom inte nödvändigtvis behöver vara orsaken till barnets eller den ungas frånvaro². Även faktorer som inte hör ihop med depressionen kan ligga bakom frånvaron. Barnets eller den ungas situation måste därför kartläggas tillräckligt ingående, så att de stödåtgärder som erbjuds inte bara stöder symtomet, utan riktar in sig på orsakerna till att barnet eller den unga inte är närvarande i skolan.

När ett barn eller en ungdom börjar samla på sig frånvaro från skolan är det nödvändigt att kartlägga situationen och ta reda på orsakerna till frånvaron. Ju fler och/eller längre frånvaroperioder, desto noggrannare kartläggning behövs. Hur orsakerna ska kartläggas och hur ansvaret ska fördelas fastställs i nära samarbete med eleven, föräldrarna, lärarna och elevvårdstjänsternas personal. En mer djupgående utredning av orsakerna till frånvaron är i princip en uppgift för de yrkesverksamma inom elevvårdstjänsterna eller, beroende på situationen, för en annan instans som arbetar med familjen (t.ex. socialtjänsten).

De grundläggande orsakerna till hög frånvaro är mycket individuella och personliga och måste därför utredas individuellt och taktfullt. Det är viktigt

1 Havik & Ingul. (2021)

2 Knollmann, Reissner & Hebebrand. (2019)

att skapa en atmosfär som inte syftar till att skuldbelägga, utan till att förstå den aktuella situationen och vilka faktorer som bidrar till frånvaron. Att bli hörd och bemött är viktiga element i kartläggningsprocessen. Kartläggning ökar förståelsen och gör det möjligt att prata om saker och ting, och detta kan redan i sig underlätta elevens situation. Kartläggningen bör vara omfattande och föräldrarna bör vara aktivt involverade i kartläggningen. Skolans eller lärarens syn är även en viktig del av kartläggningen. Kartläggningen hjälper alla att få en bättre förståelse för situationen och hur man ska gå tillväga för att lösa den.

Att bli hörd och bemött är viktiga element i kartläggningsprocessen.

Det är bra att avsätta tillräckligt med tid för kartläggningen och att planera den i förväg. Ofta vill vi lösa saker direkt, men vi behöver stanna upp och ta reda på vad det handlar om. Ibland kan det till och med vara en god idé, särskilt om det är fråga om mycket frånvaro, att ta en paus från att träna på att komma tillbaka till skolan och istället använda tiden och energin till att göra en kartläggning. I så fall kan man avsätta en vecka eller två för kartläggningen och få tid att träffa barnet eller den unga, föräldrarna, läraren m.fl.

Det är viktigt att använda flera olika metoder när man kartlägger skolfrånvaro. Kartläggningens tillförlitlighet förbättras genom användningen av strukturerade intervjuer och forskningsbaserade frågeformulär, så att alla de olika ämnesområdena täcks. Kartläggningen ställer inga diagnoser, men det är viktigt att utreda olika symtom. Kartläggningen undanröjer eventuella tolkningar och missförstånd.

Efter kartläggningen är det mycket viktigt att strukturera den övergripande situationen för sig själv, familjen och nätverket genom att göra en sammanfattning av kartläggningen. Det är viktigt att strukturera befintliga och insamlade data på ett sätt som gör den oklara situationen tydligare. På så sätt kan man hitta sådant som går att påverka och utifrån det planera rätta, individuella stödåtgärder för situationen. Att skapa en gemensam förståelse är en viktig del av processen. Samarbete och en gemensam riktning är en förutsättning för en framgångsrik intervention.

Tips!

*I slutet av kartläggningen ska du kunna svara på frågan:
"Varför är detta barn eller denna unga person frånvarande från skolan?"*

INTERVJUER

Kartläggningen innehåller intervjufrågor för barn och unga, föräldrar och lärare. Barnet eller den unga kan intervjuas antingen ensam eller tillsammans med sina föräldrar. Det är viktigt att avsätta tillräckligt med tid för intervjuerna under kartläggningen. Det är bra att reservera 1-2 timmar för en intervju. Intervjuerna är omfattande och djupgående, så det är absolut nödvändigt att göra noggranna anteckningar. Anteckningarna är ett viktigt hjälpmedel för dig när du ska göra en sammanfattning av kartläggningen.

Intervjufrågorna täcker ett brett spektrum av olika teman. En strukturerad intervju rekommenderas för att undvika att väsentliga saker utelämnas av misstag och säkerställa att alla ämnesområden tas upp. Det är även viktigt att fråga direkt om saker som intervjupersonen kanske undviker¹. Vissa av frågorna kan vara svåra, särskilt för yngre barn. Det är därför en bra idé att förklara och öppna upp frågan mer för dem.

Det är bra att berätta för den som ska intervjuas att vissa frågor kan kännas svåra och personliga. Syftet är inte att få någon att känna sig obekväma, utan att öka förståelsen, så att hjälpen kan riktas mot rätt saker. Det kan även vara en god idé att berätta i förväg att din avsikt är att först få så mycket information som möjligt med hjälp av intervjuerna och att ni först senare kommer att diskutera situationen mer ingående och fundera på lösningar. Var intresserad och lyssna aktivt.

Intervjufrågorna i denna guide har sammanställts med hjälp av förintervjun i Back2School-programmet², videoserien Kouluun kiinnittyminen ja koulupoissaolot³, frågeformulären i Kohti koulua - Hemmasittare-malli koulukäymättömien tukena⁴, rapporten Att utreda närvaroproblem i skolan 2020⁵ samt Erasmus + rapporten Problematic School Absenteeism: Improving Systems and Tools⁶.

1 Aalto-Setälä m.fl. (2020).
2 Thastum, Arendt Bech & Kjerholt Magni. (2020).
3 Virtanen & Pelkonen. (2021).
4 Friberg, Karlberg, Lax & Palmér. (2020)
5 Gren-Landell. (2020).
6 Strömbeck m.fl. (2022)

INTERVJU MED FÖRÄLDRARNA

Barnets eller den ungas vardag och fritid

- Vad gör ditt barn/din ungdom på fritiden? Har han/hon några fritidsintressen (om inte, vad gjorde han/hon tidigare)?
- Vad är ditt barn/din ungdom intresserad av eller har varit intresserad av tidigare?
- Berätta om barnets/den ungas vänskapsrelationer, finns det några, hur är de, vad gör de tillsammans?
 - Är du orolig för barnets/den ungas sociala relationer?
 - Finns det andra barn/ungdomar i vänskapskretsen som är frånvarande från skolan?
- Vilka andra viktiga personer finns i barnets/den ungas liv?
- Vad är barnet/den unga bra på? Vilka är barnets/den ungas styrkor?
- Hur ser barnets/den ungas dagsrytm ut (sömn, kvälls- och natrutiner, morgonrutiner, måltider, motion)?
- Berätta rent allmänt vilka saker som är utmanande när du tänker på er vardag.
- Hur gör barnet/den unga t.ex. när han/hon väntar på sin tur/övergår från en situation till en annan/hanterar konfliktsituationer/agerar i oväntade/oförutsedda situationer?
- Tycker du att det är svårt för ditt barn/din ungdom att koncentrera sig på uppgifter under en längre tid?
- Är det svårt för barnet/den unga att slutföra saker som han/hon ombeds att göra?
- Hur uttrycker han/hon sina olika känslor? Hur visas besvikelse/irritation/ glädje/ilska/entusiasm?

Familj och föräldraskap

- Vad är bra i er familj? Vilka är familjens styrkor?
- Har ni några trevliga gemensamma stunder i er familj? Vilka?
- Vad gör du som förälder tillsammans med ditt barn/din ungdom?
- Hur ser familjens rutiner ut? (måltider, tider för läggdags, fritidsintressen m.m.)
- Har ni många gräl i familjen? Hur grälar ni i er familj?
- Finns det några särskilda stressfaktorer eller förändringar i familjen just nu?
- Har familjen eller barnet/den unga varit med om traumatiska upplevelser?
- Finns det psykisk ohälsa eller missbruk i familjen?
- Vet du var och med vem barnet/den unga rör sig?
- Hur skulle du beskriva barnets/den ungas relation till dig och den andra föräldern?
- Hur skulle du beskriva barnets/den ungas relation till andra familjemedlemmar?
- Hur påverkar barnets/den ungas utmaningar er familj?
- Hur anpassar sig barnet/den unga till svårigheter eller besvikelser?
- Är ni som föräldrar överens om hur ni ska agera i olika uppfostringssituationer?
- Hur sätter ni upp gränser för barnet/den unga?
 - Vad fungerar? Vad fungerar inte? Aktuella konsekvenser/straff, belöningar m.m.
- Är ni som föräldrar överens om hur ni ska förhålla er till frånvaro?
- Hur har frånvaron påverkat dig (t.ex. hur du orkar, ditt jobb)?
- Har syskonen problem med frånvaro?

Skolgång

- Berätta om barnets/den ungas skolhistoria (använd t.ex. en tidslinje. Fråga om förskolan fram till idag, försök att identifiera vilka utmaningar man har mött och när de har börjat).
 - När var den första frånvaron?
 - När började det bli svårt att gå till skolan?
- Har det förekommit skolbyten? Om ja, hur trivdes barnet/den unga i tidigare skolor?
- Utlöstes skolfrånvaron av en händelse eller förvärrades den av något?
- Vad gör barnet/den unga när han/hon inte är i skolan?
- Kan du ge ett exempel på en typisk dag då barnet/den unga inte går till skolan?
- Vad har du redan provat för att få ditt barn/din ungdom att gå till skolan? (Belöning, bestraffning, hot m.m.) Tycker du att någon metod fungerade bättre än de andra?
- Vilken typ av frånvaro har barnet/den unga och hur varierar frånvaron från dag till dag (förseningar, enstaka timmar, del av dagen, hela dagen m.m.)?
- Hur förhåller sig barnet/den unga till skolan (meningsfullhet)?
- Vad är bra med barnets/den ungas skola? Vad är dåligt med barnets/den ungas skola?
 - Hur påverkar dessa faktorer huruvida barnet/den unga går till skolan?
- Hur fungerar samarbetet med lärarna?
- Vilken typ av relation har barnet/den unga till sin/sina lärare?
- Vilken typ av relation har barnet/den unga till sina klasskamrater?
- Förekommer mobbning (nu eller tidigare)?
- Känner barnet/den unga sig ensam eller utanför i skolan?
- Vilka färdigheter har barnet/den unga för att skapa och upprätthålla vänskapsrelationer?
- Finns det utmaningar med inläringen? Får barnet/den unga tillräckligt med stöd för lärandet?
- Finns det vuxna i skolan som barnet/den unga tycker särskilt mycket om eller inte alls tycker om?

- Beaktas barnets/den ungas styrkor i skolan?
- Vilka förväntningar har du på barnets skolprestationer?
- Tror du att
 - barnet/den unga inte går till skolan eftersom han/hon undviker obehagliga saker eller situationer? (övergångssituationer, vissa ämnen, raster, hotfulla kamrater, obehagliga lärare m.m.)
 - barnet/den unga inte går till skolan för att han/hon vill undvika skrämmande sociala situationer och/eller situationer där han/hon känner sig bedömd på ett sätt som skapar ångest? (grupparbeten, prov, framträdanden, sociala situationer med kamrater/vuxna)
 - barnet/den unga inte går till skolan för att han/hon vill ha föräldrarnas eller någon annans uppmärksamhet? (om ja, hur märks detta: söker barnet närhet, får raseriutbrott, ringer/skickar meddelanden, söker uppmärksamhet verbalt, lämnar skolan för att vara med föräldern)
 - barnet/den unga inte går till skolan för att han/hon hellre vill göra något annat? (Om ja, vad vill barnet hellre göra? Till exempel titta på program, spela, vara med kompisar, hänga på stan, sova, tillbringa tid i köpcentret etc.)
- Vad har skolan gjort för att hjälpa barnet/den unga att komma till skolan?
 - Har skolans åtgärder hjälpt?
 - Vad har hjälpt, vad har inte hjälpt?

Barnets eller den ungas psykiska och fysiska välbefinnande

- Har ditt barn/din ungdom genomgått tidigare undersökningar? Finns det vård- eller stödkontakter?
 - Vilka bedömningar och/eller diagnoser har gjorts?
- Klagar barnet/den unga ofta över att han/hon känner sig sjuk, mår dåligt eller har ångest när han/hon borde gå till skolan?
 - Vilka symptom har han/hon? Vad gör du då?
 - Reagerar du på barnets/den ungas klagomål på samma sätt varje gång? Varför? Varför inte?
 - Vad fungerar bäst? Vad fungerar inte särskilt bra?

- Förekommer symtomen även på helger och lov?
- Har du pratat om barnets/den ungas symtom med en läkare? Vad föreslog läkaren?
- Hjälpte råden? Hjälpte de till att ta bort din/barnets oro? Varför? Varför inte?
- Vilket humör tycker du att barnet/den unga har?
- Är du orolig för barnets/den ungas humör?
 - Vad är du orolig för?
 - Har barnet/den unga ångest eller är spänd? Hur märker du det?
 - Är barnet/den unga nedstämd eller ledsen? Hur syns det i vardagen?
 - När har det skett en förändring i humöret?
- Har barnet/den unga beteendeproblem? Vilken typ och i vilka situationer?
- Hur hanterar ditt barn stress? Vilka saker stressar barnet?
- Är skolan belastande för ditt barn? Vilka saker i skolan är belastande för ditt barn?
- När du ser tillbaka på ditt barns utveckling, har det funnits någon tidpunkt då du var orolig för barnets utveckling?
- Har barnet/den unga provat eller använder barnet/den unga berusningsmedel? Vilka berusningsmedel? Används berusningsmedel i barnets/den ungas vänskapskrets?

Om barnet/den unga har en kronisk sjukdom (t.ex. migrän, diabetes, astma):

- Vilka råd har hälso- och sjukvården gett?
- Känner läkaren/hälso- och sjukvården till problemen med barnets/den ungas skolgång?
- Bidrar barnets/den ungas kroniska sjukdom till att barnet/den unga inte går till skolan eller ofta struntar i skolgången?
- Skulle det vara bra för barnet/den unga att vara i skolan oftare trots den kroniska sjukdomen?

Önskan om och motivation till förändring

- Hur viktigt tycker du att det är att barnet/den unga går i skolan varje dag?
- Finns det några anledningar till att barnet/den unga kan vara borta från skolan ibland eller regelbundet?
- Vilka är fördelarna och nackdelarna med att barnet/den unga går i skolan varje dag?
- Finns det något som hindrar dig som förälder från att se till att ditt barn/din ungdom går till skolan?
- Finns det något hos dig/familjen som gör det svårt att stödja barnets/den ungas skolgång?
- Vad skulle krävas för att du/ni skulle få barnet/den unga att gå till skolan?
- Om allt var möjligt och du inte behövde tänka på några hinder eller realiteter, vad skulle då hjälpa?

INTERVJU MED BARNET ELLER DEN UNGA

Vardag, fritid och familj

- Vad gör du på fritiden och när du inte är i skolan, och vad är du intresserad av? (hobbyer, andra intressen, husdjur, träffa vänner etc.)
- Har du något meningsfullt att göra på fritiden?
- Har du vänner eller andra sociala relationer på fritiden?
 - Träffar du vänner på fritiden och vad gör du med dem?
 - Har du vänner på nätet? Hur umgås du med dem?
- Vilken tid går du och lägger dig? När somnar du? Vad gör du på natten? Vilken tid vaknar du?
- Användning av mobiltelefon/dator/spelkonsol m.m.: Vad gör du på skärmen? Hur mycket tid tillbringar du på skärmen? Hindrar skärmtiden dig från att göra andra saker eller få saker gjorda?
- Vad har du för matvanor?
- Vad har du för relation till dina föräldrar?
- Vad tycker du om att göra tillsammans med dina föräldrar/syskon?
- Vad har du för relation till dina syskon?
- Bråkar ni mycket i familjen, i så fall om vad?

Skolgång

- Vad tycker du om att gå i skolan?
- Hur tycker du att det går för dig i skolan?
- Har du vänner i din klass eller i skolan?
- Hur är stämningen i skolan/klassen?
- Har du någon vuxen i skolan som du känner att du kan prata med?
- Hur kommer du överens med lärarna?
- Finns det någon vuxen i skolan som du inte kommer överens med?
- Har du problem med att gå till skolan?

- Har du problem med att vara i skolan?
- Tycker du att det är nervöst eller skrämmande att gå till skolan eller att vara där?
- Vad hjälper dig att gå till skolan och/eller stanna kvar i skolan/klassen?
- Vilka saker gör det svårt att gå till skolan/vara på lektionerna?
- Lämnar du någon gång skolan mitt under skoldagen? Av vilka orsaker?
- Mår du ibland fysiskt dåligt när du borde gå till skolan eller vara i skolan?
 - Vad gör du då? (t.ex. går tidigare, ringer hem, berättar för läraren)
- Är du frånvarande från skolan för att det är trevligare att vara hemma (t.ex. lugn och ro, spel, andra roliga saker att göra)?
- Det kan finnas flera anledningar till att det känns svårt att gå till skolan. Jag ska försöka nämna några saker som kan ligga bakom. Svara antingen ja eller nej beroende på om det gäller dig eller inte.
 - Lärarna eller skolans rektor
 - Övrig personal
 - Övriga barn/ungdomar
 - Jag känner mig ensam/utanför
 - Prata med andra
 - Svara i klassen eller stå inför klassen
 - Prov
 - Få bra betyg/vara duktig i skolan
 - Grupparbeten
 - Vara borta från föräldrarna
 - Ta sig till skolan med buss/till fots/skjuts
 - Vikarier
 - Äta i matsalen eller i klassrummet
 - Läxor
 - Något annat som gör det svårt att gå till skolan?
- Vad tror du är anledningen till att du inte går i skolan?
- Om det plötsligt inte var svårt att gå till skolan eller om problemen med att gå till skolan försvann (t.ex. genom ett trolleritrick eller ett

mirakel), hur skulle det då vara att gå till skolan?

- Om du var tvungen att gå till skolan i morgon, vad skulle vara det svåraste för dig?
- Vad tycker du borde hända för att du ska gå till skolan mer?
 - Vad borde vara annorlunda?
 - Vad skulle behöva hända för att det skulle ske?
- Vill dina föräldrar hjälpa dig att gå till skolan?
 - Vad kan de göra för att hjälpa dig?
- Finns det något annat du skulle vilja berätta för mig om dig själv eller din skolgång som jag inte har frågat dig om än?
- Om du inte hade de problem du har nu, hur viktigt skulle du tycka att det var att gå till skolan varje dag?
 - Vad är bra med att gå i skolan? Vilka sociala/kompetensmässiga/andra fördelar finns det med att gå i skolan?
- Om du inte hade de problem du har nu, hur bra tror du att du skulle klara av att gå i skolan om du bestämde dig för det (och de vuxna i din omgivning hjälpte dig)?
- Hur redo är du nu att börja arbeta för att gå mer i skolan (med hjälp av vuxna)?

Psykiskt och fysiskt välbefinnande

- Hur känner du dig vanligtvis? Idag, igår eller om du tänker på den senaste veckan? (Försök ta reda på barnets egen syn på sitt humör).
- Har du ofta oroat dig för vissa saker? För vad och hur ofta?
- Har du känt dig nervös eller spänd? Hur ofta och i vilka situationer? (t.ex. att prata i klassen, situationer där det finns många andra, förändringar i läsordningen)
- Har du känt dig nedstämd, ledsen eller hopplös? Hur ofta? När var senaste gången? Hur länge varade den känslan?
- Har du varit mer irriterad än vanligt? Har du känt dig tröttare än vanligt? Har det varit svårare än vanligt att sova eller att somna? Har du behövt mer sömn än vanligt?
- Vad tycker du om dig själv? Vad tycker du om ditt utseende?
- Blir du stressad av skolan eller i skolan? Vad gör dig stressad?
- Blir du mobbad eller har du blivit mobbad tidigare (i skolan, på fritiden, på sociala medier etc.)?
- Hamnar du ofta i gräl eller bråk med andra? Blir du lätt arg? I vilka situationer har du svårt att följa reglerna?
- Använder du berusningsmedel? Om ja, vilka berusningsmedel?
- Har du en sjukdom som gör att du inte kan gå till skolan?
- Känner du dig sjuk eller illamående när du ska gå till skolan eller tänker på saker som har att göra med skolan?
 - Hur känns det i kroppen då (ont i magen, huvudvärk, tryck över bröstet, yrsel m.m.)?
 - Finns det något som får dig att må bättre?
 - När upphör symtomen?

INTERVJU MED LÄRAREN

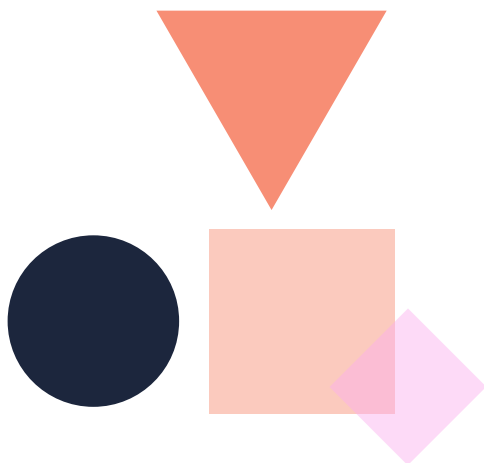
- Berätta med egna ord om elevens skolgång.
- Beskriv eleven (yttre utseende, kontakt, humör).
- Vilka styrkor har eleven?
- Hur är elevens sociala färdigheter?
- Hur är elevens kognitiva förmågor?
- Har eleven inlärningssvårigheter, och i så fall vilka?
- Har eleven kompisar i skolan?
- Hur skulle du beskriva atmosfären i klassen? Finns det några speciella utmaningar i klassen?
- Hur kommer eleven överens med de vuxna i skolan?
- Är du medveten om att eleven blir eller har blivit mobbad?
- Har eleven stödåtgärder, och i så fall vilka (stödnivå, olika undervisningsarrangemang, konkreta stödåtgärder)?
- När började det bli svårt att gå i skolan?
- Hur skulle du beskriva elevens uppförande i klassen/förmåga att koncentrera sig på uppgifter/arbete i grupp/interaktion med klasskamrater/övergångar/under raster/måltider?
- Hamnar eleven ofta i gräl eller bråk med andra? Blir eleven lätt arg?
- Har eleven svårt att följa reglerna? Om ja, i vilka situationer?
- Hur mycket frånvaro har eleven (denna termin, förra året/tidigare)?
- Vilka typer av frånvaro har eleven (frånvarande från vissa lektioner, lämnar skolan mitt på dagen, kommer för sent m.m.)?
- Finns det ett mönster i frånvaron (viss dag, visst ämne etc.)?
- Varför tror du att eleven är frånvarande från skolan?
- Hur har skolan försökt lösa frånvarosituationen, vad har gjorts och hur länge?
- Har eleven halkat efter? Hur mycket ligger eleven efter/hur många ogjorda uppgifter/prov har eleven? Vad är planen för dessa?

- Vilka yrkesverksamma i skolan är involverade i elevens ärenden?
Rollfördelning? Ansvarig person?
- Vilken typ av lektionsanteckningar har registrerats för eleven
(förseningar, antal positiva kommentarer i förhållande till negativa
etc.)?
- Har eleven några disciplinära anmärkningar?
- Hur fungerar samarbetet mellan skolan och familjen?
- Om det inte fanns några begränsningar, vad tror du skulle hjälpa i
situationen?

FRÅGEFORMULÄR

Frågeformulär är ett viktigt och bra hjälpmedel för att ta reda på till exempel vilka faktorer som ligger bakom skolfrånvaro, barnets eventuella olika symtom och behovet av stöd. Användningen av forskningsbaserade frågeformulär ökar resultatens tillförlitlighet och tar bort möjligheten för tolkningar och missförstånd. Ett barn eller en ungdom kan ha många symtom, men symtomen är inte orsaken till att barnet/den unga är frånvarande från skolan.

Frågeformulären stöder intervjuerna och det är viktigt att diskutera deras betydelse samt resultat med barnet eller den unga och föräldrarna. Du kan välja de lämpligaste frågeformulären eller använda alla för att få en heltäckande bild av situationen. Du kan även använda frågeformulären för att utesluta saker, bl.a. ångestsymtom, mobbning och humör. Denna guide tar inte upp alla tänkbara problem. Frågeformulär för kartläggning av bl.a. panikångest eller tvångssyndrom finns t.ex. i webbtjänsten Psykporten. En del av frågeformulären kan vara svåra att förstå eller långa. Det kan vara en bra idé att en vuxen fyller i dem tillsammans med barnet eller den unga och/eller att formulären delas upp och besvaras i omgångar.

ISAP – FRÅGEFORMULÄR FÖR KARTLÄGGNING AV SYMPTOM PÅ OCH ORSAKER TILL SKOLFRÅNVARO

(Inventory of School Attendance Problems) Knollman m.fl. (2019)

FÖR VEM

11-18-åringar och föräldrar

FÖR VILKET ÄNDAMÅL OCH NÄR

- För att ta reda på de bakomliggande orsakerna till skolfrånvaro.
- Kan användas redan när det finns en oro för ökad frånvaro eller när man misstänker att ett barn eller en ungdom har svårigheter med att vara närvarande i skolan.
- Består av allmänna frågor och 48 påståenden.
- För varje påstående anger barnet eller den unga först hur väl påståendet passar in på honom eller henne och sedan hur mycket den aktuella frågan påverkar skolfrånvaron.
- Kartläggningen delar in de bakomliggande orsakerna till frånvaro i 13 kategorier: aggression, motvilja mot en viss skola, separationsångest, problem i familjen, prestationsångest, rädsla för sociala situationer, fysiska symptom, bristande intresse för skolan, problem med skolkamrater, problem med lärare, agorafobi/panik, problem med föräldrar, depression.

BRUKSANVISNING

- I synnerhet när det gäller yngre barn och elever som behöver stöd lönar det sig att göra kartläggningen tillsammans med en vuxen.
- Resultaten från kartläggningen diskuteras med barnet/den unga och föräldrarna samt vid behov med en mångprofessionell expertgrupp.
- Kan vid behov fyllas i i flera delar.
- Kan fyllas i elektroniskt.

VAR

Elektroniskt/utskrivbart frågeformulär som fylls i av barnet eller den unga:

<https://www.koulukunnossa.fi/wp-content/uploads/2022/02/ISAP-SE.pdf>

Elektroniskt/utskrivbart frågeformulär som fylls i av föräldern:

<https://www.koulukunnossa.fi/wp-content/uploads/2023/05/ISAP-foralder.pdf>

SRAS-R – FRÅGEFORMULÄR OM SKOLFRÅNVARO

(School Refusal Assessment Scale – Revised) Kearney m.fl. (2002)

FÖR VEM

Barn och unga i alla åldrar och föräldrar

FÖR VILKET ÄNDAMÅL OCH NÄR

- I situationer där barnet eller den unga redan har tydliga problem med att vara närvarande i skolan.
- Frågeformuläret ger information om vilket behov eller vilken funktion frånvaron uppfyller.

Frågeformuläret om skolfrånvaro delar in bakgrundsfaktorerna i fyra grupper:

1. Behov av att undvika negativa känslotillstånd som är förknippade med skolan (ångest, depression).
2. Behov av att undvika obehagliga sociala situationer och/eller bedömningsituationer i skolan.
3. Behov av att söka mycket belönande situationer utanför skolan.
4. Behov av att få uppmärksamhet av närstående.

BRUKSANVISNING

- I synnerhet när det gäller yngre barn och unga som behöver stöd lönar det sig att fylla i frågeformuläret tillsammans med en vuxen och diskutera och åskådliggöra svarsskalan visuellt.
- SRAS-R-resultatet bör tas i beaktande i planeringen av stödåtgärder och interventioner.

VAR

Utskrivbart frågeformulär för barn eller unga:

<https://www.koulukunnossa.fi/wp-content/uploads/2022/02/SRAS-R-child.pdf>

Utskrivbart frågeformulär för föräldrar:

<https://www.koulukunnossa.fi/wp-content/uploads/2022/02/SRAS-R-parent.pdf>

Bedömningsanvisningar:

https://www.koulukunnossa.fi/wp-content/uploads/2022/02/Koulupoissaolokysely_-_arviointiohje-1.pdf

SNACK – CHECKLISTA FÖR SKOLFRÅNVARO

(School Non-Attendance CheckList) Heyne m.fl. (2019)

FÖR VEM

Föräldrar

FÖR VILKET ÄNDAMÅL OCH NÄR

- Ett verktyg att använda när man diskuterar ett barns frånvaro med vårdnadshavaren.
- Föräldern anger en orsak till varje frånvaro under den senaste månaden genom att välja en orsakskod från en lista med 16 orsaker.
- Det kan till exempel vara användbart om vårdnadshavaren inte har varit medveten om barnets frånvaro eller om man vill synliggöra eventuella mönster i barnets frånvaro.
- Med SNACK kan frånvaron klassificeras som icke problematisk frånvaro, skolk, skolvägran, föräldra- eller skolrelaterad frånvaro.

BRUKSANVISNING

- Ett sammandrag av de senaste fyra veckorna skrivs ut från elevhanteringssystemet (t.ex. Wilma).
- För varje frånvaro markerar föräldern den orsak på SNACK-checklistan som bäst förklarar barnets eller den ungas frånvaro.

VAR

<https://koulupoissaolo.fi/wp-content/uploads/2021/04/SNACK-Svenska.pdf>

<https://www.insa.network/resources/questionnaires>

SEQ-SS OCH SEQ-RSAP – FRÅGEFORMULÄR OM SJÄLVFÖRMÅGA

Heyne ym. (1998), Heyne, Maric & Westenberg. (2007)

FÖR VEM

Barn eller unga och föräldrar

FÖR VILKET ÄNDAMÅL OCH NÄR

- SEQ-SS-frågeformuläret ger information om ett barns eller en ungdoms känsla av självförmåga.
 - Frågeformuläret innehåller 12 olika situationer där barnet eller den unga ska bedöma hur säker han/hon är på att han/hon kommer att klara av situationerna.
- Frågeformuläret för föräldrar (SEQ-RSAP) mäter hur föräldrarna upplever att de kan stödja barnet eller den unga i problem med anknytning till skolan och skolgången.

BRUKSANVISNING

- Frågeformuläret för barn och unga (SEQ-SS) består av 12 påståenden som barnet eller den unga besvarar på en skala med fem alternativ (jag är helt säker på att jag inte kan → jag är helt säker på att jag kan).
- Frågeformuläret för föräldrar (SEQ-RSAP) innehåller 25 påståenden som föräldern besvarar på skalan Helt av annan åsikt → Helt av samma åsikt.
- Inga anvisningar för poängsättning, tolka svaren kvalitativt med hjälp av resultaten från de enskilda svaren.

VAR

Frågeformulär för barn eller unga (SEQ-SS)

<https://koulupoissaolo.fi/wp-content/uploads/2022/09/SEQ-SS-svenska.docx.pdf>

<https://www.insa.network/resources/questionnaires>

Frågeformulär för föräldrar (SEQ-RSAP)

https://koulupoissaolo.fi/wp-content/uploads/2022/09/SEQ_RSAP_KORT.pdf

<https://www.insa.network/resources/questionnaires>

SDQ – FRÅGEFORMULÄR OM STYRKOR OCH SVÅRIGHETER

Goodman. (1997)

FÖR VEM

3-16-åringar

Formulär för föräldrar, lärare och barn över 11 år

FÖR VILKET ÄNDAMÅL OCH NÄR

- Ett kort frågeformulär som kartlägger beteendet hos ett barn eller en ungdom.
- Ger information om barnets eller den ungas psykosociala välbefinnande.
- Frågeformuläret består av 25 påståenden.
- Fem underformulär som kartlägger
 - känslomässiga symtom hos barn och unga
 - beteendesymtom
 - symtom på hyperaktivitet/koncentrationsproblem
 - problem med kamratrelationer
 - barnets eller den ungas styrkor (prosocialt beteende)
- Det finns även en längre version av frågeformuläret som används för att kartlägga symtomens inverkan på funktionsförmågan.

BRUKSANVISNING

- Det tar i genomsnitt 5-10 minuter att fylla i frågeformuläret.
- Det krävs ingen särskild yrkesutbildning eller särskild utbildning för att fylla i SDQ.
- Det är ändå ändamålsenligt att frågeformulärsuppgifterna poängsätts, analyseras och tolkas inom hälso- och sjukvården. Utan poängsättning kan du ändå använda enskilda svar för att kartlägga den övergripande situationen.

VAR

Nedladdningsbara pdf-filer (barn eller unga, föräldrar, lärare/yrkesverksamma) <https://sdqinfo.org/py/sdqinfo/b3.py?language=Finnish>

R-BDI – FRÅGEFORMULÄR OM SINNESSTÄMNINGAR

Raitasalo. (2007)

FÖR VEM

Ungdomar

FÖR VILKET ÄNDAMÅL OCH NÄR

- Ett frågeformulär om depressionssymtom och självkänsla som utvecklats för finländska förhållanden.
- Frågeformuläret kan användas för att bedöma eventuella depressiva symtom och ångest.
- Kan användas oavsett om det finns en depressionsdiagnos eller inte.

BRUKSANVISNING

- Den unga fyller själv i frågeformuläret och bedömer sin sinnesstämning vid tidpunkten för besvarandet.
- Formuläret som fylls i elektroniskt beräknar poängen automatiskt.

VAR

Frågeformulär som fylls i elektroniskt:

<https://www.mielenterveystalo.fi/sv/frageformular/sinnesstamningsenkät-r-bdi>

PECK – CHECKLISTA FÖR PERSONLIGA ERFARENHETER (mobbing)

Hunt, Peters & Rapee. (2012)

FÖR VEM

Alla åldrar, yngre barn med hjälp av en vuxen

FÖR VILKET ÄNDAMÅL OCH NÄR

- Frågeformuläret används för att ta reda på om ett barn eller en ungdom har erfarenheter av att bli mobbad.
- Frågeformuläret tar reda på om barnet eller den unga har upplevt verbal, fysisk eller nätbaserad mobbing och negativ behandling på grund av sin kulturella bakgrund.

BRUKSANVISNING

- 32 påståenden som ska besvaras på skalan aldrig, sällan, ibland, de flesta dagar, varje dag.
- Enkäten besvaras utifrån föregående månad.
- Inga anvisningar för poängsättning, tolka svaren kvalitativt med hjälp av resultaten från de enskilda svaren.

VAR

PECK-checklistan är en av bilagorna till denna guide (bilaga 4)

GAD-7 – FRÅGEFORMULÄR OM GENERALISERAT ÅNGESTSYNDROM

Spitzer, Kroenke, Williams, & Löwe. (2006)

FÖR VEM

Ungdomar

FÖR VILKET ÄNDAMÅL OCH NÄR

- Självskattningsformuläret GAD-7 mäter allmänna ångestsymtom hos unga.
- Den som svarar uppskattar hur ofta problemen som ingår i formuläret har besvärat honom eller henne under de senaste två veckorna.

BRUKSANVISNING

- GAD-7 kan fyllas i elektroniskt i webbtjänsten Psykporten. Formuläret räknar ut poängen automatiskt.
- Ett kort frågeformulär med sju frågor som ska fyllas i elektroniskt.
- Det totala poängintervallet är 0-21 poäng.
- Tio poäng eller mer tyder på måttlig till svår ångest och kräver ytterligare utredning.
- Frågeformuläret kan fyllas i oavsett om den unga har en diagnos på ångestsyndrom eller inte.

VAR

Frågeformulär som fylls i elektroniskt:

<https://www.mielenterveystalo.fi/sv/frageformular/angesttest-gad-7>

SCARED – FRÅGEFORMULÄR OM ÅNGEST

Birmhaer m.fl. (1999).

FÖR VEM

8-18-åringar och föräldrar

FÖR VILKET ÄNDAMÅL OCH NÄR

- För bedömning av ångestsymtom (panikattacker, somatiska symtom, separationsångest, rädsla för sociala situationer, undvikande av skolan och generaliserad ångest).

BRUKSANVISNING

- För barn i åldern 8-11 år rekommenderas att en vuxen förklarar alla frågor för barnet eller att barnet fyller i frågeformuläret tillsammans med en vuxen och att en vuxen hjälper till vid behov.
- En bedömning av symtomen under de senaste 3 månaderna.
- Det totala poängintervallet är 0-80 poäng.
- Mer än 25 poäng kan tyda på ångestsyndrom.

VAR

Elektroniskt/utskrivbart frågeformulär som fylls i av barnet eller den unga och elektroniskt/utskrivbart frågeformulär som fylls i av föräldern:

<https://www.pediatricbipolar.pitt.edu/clinical-services/clinical-tools>

SCREENING AV SKOLGÅNGSFÖRMÅGAN

FÖR VEM

Lärare eller annan yrkesverksam person

FÖR VILKET ÄNDAMÅL OCH NÄR

- Screeningformuläret är avsett att användas med låg tröskel i situationer då läraren eller någon annan yrkesverksam person i skolan är orolig för barnets eller den ungas skolgång och skolgångsförmåga.
- Hjälper till att förstå barnets eller den ungas situation och visar vilka frågor som är det största bekymret.
- Ger en indikation på om skolgångsförmågan är hotad och inom vilka områden barnets eller den ungas skolgångsförmåga behöver stärkas.
- Använd screeningen som stöd när du utreder hur man borde gå till väga i barnets eller den ungas fall.
- I screeningen av skolgångsförmågan ingår sex delområden: interaktion, skolgång, studieteknik, stödåtgärder för skolgången och välmående, levnadsvanor och livssituation samt fysisk och psykisk studiemiljö.

BRUKSANVISNING

- Lätt att använda.
- Ett screeningredskap som kan användas anonymt och utan registrering.
- Ingen behandling av personuppgifter.
- Om möjligt kan screeningen fyllas i tillsammans med barnet eller den unga och deras föräldrar samt eventuella andra relevanta samarbetspartner.

VAR

<https://koulu.toimintakykyarvio.fi/>

ANDRA METODER

UPPGIFTER OM NÄTVERKET

Om barnet eller den unga har vård- eller stödkontakter utanför skolan, t.ex. inom familjetjänsterna, psykiatrin eller en behandlingsinstans för somatiska sjukdomar, bör deras synpunkter tas med i kartläggningen. Det är viktigt att ta reda på vilket stöd barnet eller den unga får och om andra parter är medvetna om skolfrånvaron. Ett gemensamt möte är nödvändigt för att kartlägga situationen och skapa en gemensam förståelse.

UTREDNING AV HÄLSOTILLSTÅND

I situationer med skolfrånvaro är det ofta nödvändigt att klarlägga hälsotillståndet. Om barnets eller den ungas symtom redan har utretts av hälso- och sjukvården bör denna aspekt beaktas i kartläggningen. Om barnet eller den unga har symtom som ännu inte har utretts kan det vara nödvändigt att konsultera en yrkesverksam person inom hälso- och sjukvården eller hänvisa barnet eller den unga till hälso- och sjukvårdens tjänster.

OBSERVATION

Beteendeobservation kan användas för att studera barnet eller den unga och familjen i naturliga situationer. Målet är att ta reda på hur det frånvarorelaterade beteendet tar sig uttryck. Till exempel morgonsituationer i hemmet, interaktioner under skoldagen, prestationer i olika situationer i skolan. Observation kan bland annat användas för att bli varse om ångestrelaterat beteende, trots, uppmärksamhetssökande, föräldrarnas reaktion på situationen, hur de vuxna i skolan reagerar, somatiska symtom, risktidpunkter för att lämna skolan i förtid och störande beteende¹.

ANDRA VERKTYG FÖR INSAMLING AV DATA

Det finns många kvalitativa metoder för datainsamling. Dessa kan användas tillsammans med andra metoder. Till exempel kan känslkort hjälpa barnet att namnge sina känslor i olika situationer eller en känslomätare kan hjälpa barnet att bedöma sin nivå av rädsla. Barnet eller den unga kan även föra dagbok hemma för att registrera tankar och känslor i olika situationer².

Data som tas fram med dessa typer av metoder bör alltid tolkas med. Data som tas fram med dessa typer av metoder bör alltid tolkas med försiktighet och användas parallellt med andra typer av metoder.

1 Virtanen & Pelkonen. (2021).
2 Gren-Landell. (2020).

STRUKTURERING AV SITUATIONEN OCH SAMMANFATTNING AV KARTLÄGGNINGEN

De ifyllda frågeformulären granskas och poängsätts. Notera i sammanfattningen av kartläggningen¹ vilka faktorer som framgår av resultaten av frågeformulären. Gå igenom dina anteckningar från intervjuerna. Strukturera den insamlade informationen i sammanfattningsmallen för kartläggningen (BILAGA 1). Det är viktigt att ta upp alla frågor som kan påverka situationen och som är relevanta för den övergripande situationen. Se exemplet på en sammanfattning av en kartläggning i BILAGA 2. Undvik att använda fackspråk i sammanfattningen.

Det är mycket viktigt **att sammanställa information och synpunkter från olika informationskällor till en strukturerad helhet**. Situationer med skolfrånvaro har ofta pågått under en lång tid och situationen kan vara oklar för både vårdnadshavare och yrkesverksamma. En strukturerad sammanfattning ger en struktur som kan användas för att förklara vilka frågor situationen handlar om och hur de påverkar varandra. Att strukturera situationen kan hjälpa barnet eller den unga och föräldrarna att förstå vad det är fråga om och minska eventuella känslor av hopplöshet och hjälplöshet. Det kan även öka känslan av att det går att påverka situationen och åstadkomma en förändring. En strukturering av situationen minskar även risken för fel och tolkningar från den yrkesverksammas sida. En sammanfattning och att strukturera hjälper till att identifiera vad som behöver åtgärdas och att ställa upp realistiska mål med hänsyn till den övergripande situationen.

I sammanfattningen ingår skyddande faktorer utifrån de insamlade uppgifterna, de aktuella problemen samt upprätthållande faktorer. Syftet är att identifiera problemens och orsaksfaktorernas samband och intensitet, hitta de upprätthållande faktorerna och därigenom identifiera vilka problem som ska lösas.

¹ Thastum, Arendt Bech & Kjerholt Magni. (2020).

Under **skyddande faktorer** antecknas barnets eller den ungas och familjens styrkor och allt som fungerar och är bra. Specificera de skyddande faktorerna så ingående som möjligt och lyft fram saker som är bra och fungerar.

De bakomliggande orsakerna till skolfrånvaron och problemen räknas upp i form av en lista i sammanfattningen. Ta reda på vilken typ av problem som finns och vilka bakgrundsfaktorer som ligger bakom problemen och frånvaron utifrån den insamlade informationen. Bakgrundsfaktorerna kan vara statiska och sådant som vi inte kan påverka (t.ex. något som har hänt tidigare). Det är viktigt att identifiera dessa faktorer och beakta att de existerar.

Upprätthållande faktorer är saker som gör att problemen kvarstår. De upprätthåller eller ökar problemet eller dess intensitet. De äger rum i nuet och genom dem är det möjligt att förändra situationen. Upprätthållande faktorer är med andra ord sådant som går att jobba med och använda som grund för att skapa mål. Samma orsak kan upprepas i bakgrundsfaktorerna och i de upprätthållande faktorerna. Syftet med de upprätthållande faktorerna är att mer konkret definiera hur problemet påverkar och syns i barnets eller den ungas vardag.

Från sammanfattning av kartläggning till gemensam förståelse

Börja med att gå igenom sammanfattningen med familjen och kontrollera att uppgifterna från kartläggningen stämmer och att alla har en gemensam förståelse² av situationen. I det här skedet kan du fortfarande göra preciseringar i sammanfattningen. Sammanfattningen av kartläggningen bör användas som ett gemensamt verktyg för barnet eller den unga, familjen och yrkespersoner. Det är därför viktigt att presentera den på ett nätverksmöte, så att alla har en förståelse för den övergripande situationen och varför barnet eller den unga inte går till skolan. Endast genom en gemensam förståelse kan vi hitta en gemensam riktning och ett gemensamt mål som alla kan förbinda sig till.

Det är bra att avsätta tillräckligt med tid för att skapa en gemensam förståelse, eftersom det gör klart för alla parter vad det handlar om och vad som bör åtgärdas.

2 Thastum, Arendt Bech & Kjerholt Magni. (2020).

MÅL

Utifrån sammanfattningen väljer man tillsammans med barnet eller den unga och föräldrarna vad man vill ändra på. **Målen bör inriktas på faktorer som upprätthåller problemen.** När man ställer upp mål är det viktigt att komma ihåg att man inte kan förändra allt på en gång. Det är bäst att välja några punkter som man börjar arbeta med först. Bland de upprätthållande faktorerna finns det ofta saker som till exempel skolan kan ta tag i och förändra.

Vilken typ av mål fungerar?

Mål som har ställts upp tillsammans och som barnet eller den unga, föräldrarna och yrkesverksamma förbinder sig till är effektiva. Mål som är påtvingade utifrån eller otydliga fungerar inte. Särskilt i svåra och långvariga frånvarosituationer kan hoppet om förändring och motivationen vara försvagad. I sådana fall är de yrkesverksammas uppgift att upprätthålla hoppet och engagera barnet eller den unga och föräldrarna genom att arbeta med motivationen. Välformulerade, realistiska mål hjälper även till att motivera, eftersom de är uppnåeliga och möjliggör upplevelse av framgång snabbt. Målen ska vara positivt formulerade och uttryckas med barnets eller den ungas eller förälderns egna ord.

En av de största stötestenarna i frånvarosituationer är att ställa upp för stora och vaga mål. Ett vagt, för stort eller orealistiskt mål känns ofta ouppnåeligt och svårt att greppa. Dessutom kan ett mål som är för stort eller för högt ställt vara nedslående eller i värsta fall skapa en känsla av misslyckande hos eleven. I skolfrånvarosituationer i synnerhet känner barnet eller den unga sig ofta redan misslyckade. Därför är det viktigt att ställa upp mål som möjliggör framgångsupplevelser.

SMART-mål

Ett SMART-mål hjälper till att styra handlingsplanen i rätt riktning. Med ett tydligt mål är det lättare att tänka på nästa steg och fundera på om de överenskomna stödåtgärderna och arbetet leder mot målet. SMART-mål gör det lättare att följa med hur situationen utvecklar sig mot målet och se när målet har uppnåtts.

Använd SMART-modellen för att ställa upp mål.

Ett SMART-mål är:

Specifikt

Mätbart

Accepterat

Realistiskt

Tidssatt

Frågor som hjälper dig att ställa upp mål (barn eller ungdom och föräldrar):

- Vad skulle barnet eller den unga vilja förändra, och hur är det med föräldrarna?
- Vad skulle du göra om du inte var så nedstämd?
- Om du vaknade på morgonen och din ångest var borta, vad är det första du skulle göra?
- Vad tror du andra barn gör som inte har de svårigheter som du beskriver?
- Vad skulle göra det lättare att gå till skolan?
- Om ni vaknade på morgonen utan gräl alls, hur skulle en sådan morgon hemma se ut? Och kvällen?
- Vad skulle ditt barn/din ungdom göra om han/hon inte hade sina problem?
- Vad önskar du att ditt barn/din ungdom kunde göra?
- Vad önskar du att ditt barn/din ungdom skulle sluta göra?
 - Om ditt barn/din ungdom slutade göra det, vad skulle han/hon göra istället?

Exempel på SMART-mål:

Det man vill förändra:

barnet/den unga lämnar mycket sällan hemmet

SMART-mål:

Jag går ut ur huset minst 15 minuter varje dag, ensam eller tillsammans med en förälder.

Det man vill förändra:

barnet gör inte sina läxor

SMART-mål:

Jag gör läxorna i minst 15 minuter på kvällen före skoldagar, direkt efter middagen.

Det man vill förändra:

barnet/den unga vågar inte svara på lektionerna

SMART-mål:

Jag vågar räcka upp handen på en lektion under skoldagen, även om jag inte är säker på svaret.

Det man vill förändra:

gräl om att gå upp på morgonen

SMART-mål:

Jag går upp själv efter kl. 7 när jag har blivit väckt.

Det man vill förändra:

barnet/den unga klarar inte av att vara i skolan hela dagen

SMART-mål:

Jag går till skolan varje dag och stannar där i minst två timmar.

Det man vill förändra:

ungdomen använder telefonen på natten

SMART-mål:

Jag lägger telefonen på en gemensamt överenskommen plats kl. 22.

HUR UPPNÅS MÅLEN?

Utifrån sammanfattningen och målen görs en skriftlig plan tillsammans med familjen om hur man ska gå tillväga för att uppnå målen. I planeringen bör man fundera på vilka åtgärder som kan vidtas för att påverka de upprätthållande faktorerna och vilka åtgärder som behövs för att tillsammans närma sig de uppställda målen.

Ibland kan det vara nödvändigt att bryta ner målen i små steg. Det gör att barnet eller den unga snabbt kan få en upplevelse av framgång. Till exempel är "närvaro i skolan" ibland ett alltför stort och orealistiskt mål. Närvaro kan ses som en riktning och det som vi är på väg mot, men det behövs många mellansteg på vägen.

Vid långvarig skolfrånvaro är det viktigt att komma överens om vem som fungerar som ansvarig person i barnets eller den ungas angelägenheter i skolan och i andra eventuella instanser. När flera aktörer är involverade i barnets eller den ungas angelägenheter är det viktigt att dela upp rollerna när stödåtgärder ska genomföras: vem gör vad och när. Dessutom bör man komma överens om hur kommunikationen mellan skolan, föräldrarna och partnerna ska skötas.

Den ansvariga personen övervakar genomförandet av planen och hur målen uppnås. Överenskomna åtgärder ska genomföras på ett planerat och långsiktigt sätt¹.

Sammanfattningen av kartläggningen bör stå i centrum för det multiprofessionella samarbetet. Alla medlemmar i nätverket måste ha en gemensam förståelse för den övergripande situationen och varför barnet eller den unga inte går till skolan. På så sätt kan man hitta en gemensam riktning och ett gemensamt mål som alla kan förbinda sig till.

1 Sergejeff J. (red). (2023).

KÄLLOR

Aalto-Setälä, T., Huikko E., Appelqvist-Schmidlechner K., Haravuori H., & Marttunen M. (2020). **Kouluikäisten mielenterveysongelmien tuki ja hoito perustason palveluissa: opas tutkimiseen, hoitoon ja vaikuttavien menetelmien käyttöön.** Institutet för hälsa och välfärd. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140590/OHJ2020_006%20verkko%20u.pdf

Birmaher, B., Brent, D. A., Chiappetta, L., Bridge, J., Monga, S., & Baugher, M. (1999). **Psychometric properties of the Screen for Child Anxiety Related Emotional Disorders (SCARED): A replication study.** *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 38(10), 1230-1236. doi:10.1097/00004583-199910000-00011

Friberg P., Karlberg M., Lax I. S., & Palmér R. (2020). **Kohti koulua – Hemmasittare-malli kouluikäymättömien tukena.** Valteri.

Goodman, R. (1997). **The Strengths and Difficulties Questionnaire: A Research Note.** *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38 (5), 581-586. doi:10.1111/j.1469-7610.1997.tb01545.x

Gren-Landell, M. (2020). **Att utreda närvaroproblem i skolan. Sammanfattning av forskning och en praktisk vägledning.** I rapportserien Ifous fokuserar 2020:3. Stockholms län.

Havik, T. & Ingul, M. (2021). **How to Understand School Refusal.** <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/feduc.2021.715177/full>

Heyne, D., King, N., Tonge, B., Rollings, S., Pritchard, M., Young, D., & Myerson, N. (1998). **The Self-efficacy Questionnaire for School Situations: Development and Psychometric Evaluation.** *Behaviour Change*, 15(1), pp. 31-40. doi:10.1017/S081348390000588X

Heyne, D., Maric, M., & Westenberg, P. M. (2007). **Self-Efficacy Questionnaire for Responding to School Attendance Problems. Unpublished Measure.** Leiden: Leiden University.

Heyne D., Gren- Landell M., Melvin G., Gentle-Genitty C. (2019). **Differentiation between school attendance problems: Why and how? Cognitive and Behavioral Practice**, 26, 8-34.1. <https://doi.org/10.1016/j.cbpra.2018.03.006>

Hunt, C., Peters, L., & Rapee, R. M. (2012). **Development of a Measure of the Experience of Being Bullied in Youth.** *Psychological assessment*, 24(1), 156-165. <https://doi.org/10.1037/a0025178>

Kearney, C. A. (2002). **Identifying the function of school refusal behavior: A revision of the School Refusal Assessment Scale.** *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 24(4), 235-245. <https://doi.org/10.1023/A:1020774932043>

Knollmann, M., Reissner, V., & Hebebrand, J. (2019). **Towards a comprehensive assessment of school absenteeism: Development and initial validation of the Inventory of School Attendance Problems.** *European Child & Adolescent Psychiatry*, 28(3), 399-414. <https://doi.org/10.1007/s00787-018-1204-2>

Palmu I. (red). (2020). **Takaisin kouluun – koulua kouluakäymättömille.** Valteri.

Raitasalo, R. (2007). **Mielialakysely. Suomen oloihin Beckin lyhyen depressiokyselyn pohjalta kehitetty masennusoireilun ja itsetunnon kysely.** Folkpensionsanstalten

Sergejeff J. (red). (2023). **Yhteisellä koulutiellä – käsikirja perusopetuksen oppilaiden läsnäolon tukemiseen ja poissaolojen vähentämiseen.** Undervisnings- och kulturministeriet.

Spitzer, R. L., Kroenke, K., Williams, J. B., & Löwe, B. (2006). **A brief measure for assessing generalized anxiety disorder: the GAD-7.** *Archives of Internal Medicine*, 166(10), 1092-1097. doi:10.1001/archinte.166.10.1092

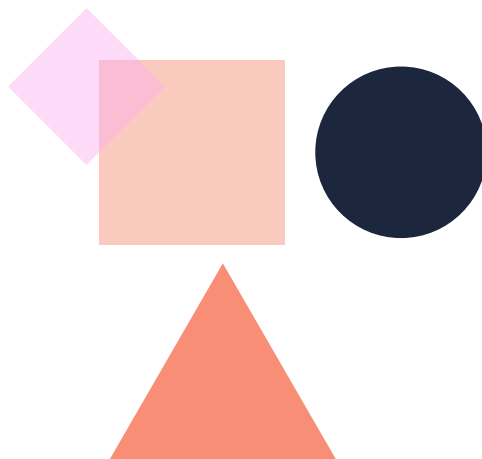
Strömbeck, J., Friberg, P., Lax, I. S., Hill, O., Palmu, I., Sjöström, J., Thastum, M., Fensbo, L., Hansen, R. B., Ezzaaf, N., Hejl, C., Tjäder, H. G., Nordby, M.-J., & Sandhaug, M. (2022). **Problematic School Absenteeism: Improving Systems and Tools.** Erasmus+ Strategic Partnerships. A Nordic Collaboration Nr. Report 2. November 2022 <https://www.statped.no/contentassets/0f3128f2f88b42578b059263b03f9847/rapport-2-erasmus-sap.pdf>

Thastum M., Arendt Bech A. & Kjerholt Magni C. (2020). **Back2School Interventio-opas lasten koulupoissaoloihin.**

Virtanen T. & Pelkonen J. (2021). **Videoserie: Kouluun kiinnittyminen ja koulupoissaolot, regionförvaltningsverket i Norra Finland.**

BILAGOR

1. SAMMANFATTNING AV KARTLÄGGNING
2. CASE-EXEMPEL PÅ SAMMANFATTNING AV KARTLÄGGNING
3. CHECKLISTA FÖR KARTLÄGGNING AV SKOLFRÅNVARO
4. CHECKLISTA FÖR PERSONLIGA ERFARENHETER

SAMMANFATTNING AV KARTLÄGGNING

Anvisningar på sidan 33

FRÅNVAROMÄNGD (finns det vissa dagar/lektioner/mönster för frånvaron):

SKYDDANDE FAKTORER: (Vad fungerar, barnets och familjens styrkor, specificera så exakt som möjligt)

BAKGRUNDSFAKTORER FÖR SKOLFRÅNVARO OCH PROBLEM:

UPPRÄTTHÅLLANDE FAKTORER: (Vilka faktorer får problemen att kvarstå? Vad kan vi arbeta med?)

CASE: SAMMANFATTNING AV KARTLÄGGNING

Anvisningar på sidan 33

FRÅNVAROMÄNGD

180 h/höstterminen (ofta borta på dagar med gymnastik och huslig ekonomi)

Åk 7 på gång

SKYDDANDE FAKTORER:

- Klarar sig bra i skolan, inga inlärningssvårigheter
- Goda relationer mellan familjemedlemmarna
- Husdjuren är viktiga
- En öppen och ömsesidigt stödjande atmosfär i familjen
- Några vänner på nätet att spela med
- Skolgången anses viktig
- Föräldrar vill ha förändring i skolsituationen
- Den unga försöker gå till skolan (nästan varje dag)
- Den unga är motiverad och beredd att jobba för att ta sig till skolan (8/10)
- Humoristisk, snabbtänkt, godhjärtad, omtänksam, konstnärligt begåvad

BAKGRUNDSFAKTORER FÖR SKOLFRÅNVARO OCH PROBLEM:

- Ångest (framkom av ISAP- och SCARED-formulären och intervjuerna)
- Somatiska symtom (huvudvärk och ont i magen, särskilt på morgonen och på kvällarna före en skoldag)
- Dåligt självförtroende
- Frånvaron började redan i lågstadiet och har belastat familjen under en lång tid

UPPRÄTTHÅLLANDE FAKTORER:

- Svårigheter att vakna på morgonen (skärmtiden drar ut till sent på kvällen/natten)
- Svårigheter på morgonen: känner sig oförmögen att gå till skolan
- Slutat med hobbyn, det sociala livet har tynat bort på grund av det
- Meningsfulla saker att göra hemma när barnet inte går till skolan
- Somatiska symtom (ont i magen och huvudvärk på morgonen och i skolan)
- Spänner sig inför att tala inför klassen, grupparbeten, dagar med avvikande program i skolan
- Svårt att delta i lektionerna i gymnastik och huslig ekonomi, ängslig för att arbeta tillsammans med andra
- Är ganska säker på att inte klara av att göra prov (framkom av SEQ-SS-formuläret)
- Rasterna känns inte roliga (känner sig lite utanför kompisgänget, vet inte vad han/hon ska göra och med vem)
- Behov av att undvika skolrelaterade negativa känslor, obehagliga sociala situationer och utvärderingssituationer (faktor 1 och 2 framkom i SRAS-R)
- Ångest över uppgifter som är ogjorda på grund av frånvaron, vet inte var han/hon ska börja och vad som saknas
- Rädd för att svara i klassrummet/för att läraren ska ställa en fråga trots att han/hon inte räcker upp handen (ISAP)
- Går inte till skolan på hela dagen om han/hon är sen
- Svårt att prata om sina egna svåra känslor, går i baklås, undviker situationen

CHECKLISTA FÖR KARTLÄGGNING AV SKOLFRÅNVARO

FÖRST

- Intervju med barnet eller den unga
- Intervju med förälder
- Intervju med läraren
- Frågeformulär

DESSUTOM VID BEHOV

- Uppgifter om nätverket
- Observation
- Utredning av hälsotillstånd
- Andra metoder (t.ex. föra dagbok)

EFTER DET

- Poängsätt frågeformulären
- Fyll i sammanfattningen av kartläggningen
- Gå igenom sammanfattningen med familjen
- Presentera sammanfattningen för nätverket
- Skapa en gemensam förståelse för situationen

FÖR ATT KUNNA

- Ställa upp gemensamma mål tillsammans
- Göra en plan
- Komma överens om ansvariga personer och roller
- Lösa problemen!

CHECKLISTA FÖR PERSONLIGA ERFARENHETER

När du tänker på den senaste månaden i skolan, hur ofta händer följande saker?
Ringa in det lämpligaste alternativet.

1. De andra barnen utsätter mig för praktiska skämt eller pranks som jag kan göra mig illa eller få skador av.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
2. De andra barnen ignorerar mig avsiktligt.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
3. De andra barnen försöker vända mina vänner mot mig.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
4. De andra barnen säger elaka saker till mig i meddelanden, chattar eller på sociala medier.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
5. De andra barnen gör narr av språket jag talar.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
6. De andra barnen retar mig för saker som inte är sanna.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
7. De andra barnen slår mig.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
8. De andra barnen gör narr av min kultur.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
9. De andra barnen busringar till mig.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
10. De andra barnen hotar mig på telefonen.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
11. De andra barnen säger att ingen borde vara med mig.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
12. De andra barnen pratar inte med mig eftersom jag inte är härifrån.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
13. De andra barnen stirrar elakt på mig.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
14. De andra barnen säger elaka saker om mig i textmeddelanden.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
15. De andra barnen säger åt andra att slå mig.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
16. De andra barnen skickar elaka e-postmeddelanden till mig.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag

När du tänker på den senaste månaden i skolan, hur ofta händer följande saker?
Ringa in det lämpligaste alternativet.

17. De andra barnen sparkar på mig.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
18. De andra barnen pratar illa om mig bakom min rygg.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
19. De andra barnen visar elaka gester mot mig.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
20. De andra barnen hotar att skada mig om jag inte gör saker för dem.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
21. De andra barnen knuffar mig.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
22. De andra barnen säger elaka saker om mig på nätet.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
23. De andra barnen slår sönder mina saker.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
24. De andra barnen skickar medvetet datavirus till mig.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
25. De andra barnen gör narr av min röst.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
26. De andra barnen sätter krokben för mig.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
27. De andra barnen säger åt andra att göra narr av mig.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
28. De andra barnen ger mig öknamn för att jag är lite annorlunda.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
29. De andra barnen slår mig.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
30. De andra barnen trakasserar mig på telefon.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
31. De andra barnen gör narr av mina vänner.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag
32. De andra barnen ger mig öknamn om det är något jag inte kan.	Aldrig	Sällan	Ibland	De flesta dagar	Varje dag

VARFÖR ÄR BARN ELLER UNGA FRÅNVARANDE FRÅN SKOLAN?

Guide för kartläggning av skolfrån-
varosituationer och för att identifiera
de bakomliggande orsakerna